

NVE
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

Oslo, 24. mai 2019

Ansvarlig partner: Stein Erik Stinessen
Referanse: 137305- 2559

Unntatt offentlighet, jf. offl. §§ 15 og 23

HØRINGSUTTALELSE FRA RENDALEN KOMMUNE TIL REVISJONEN AV RENDALSVASSDRAGET

1 Innledning

Advokatfirmaet Lund & Co DA bistår Rendalen kommune i sak om revisjon av regulerings- og overføringskonsesjon for delvis overføring av Glomma til Rendalen og til regulering av Savalen og Unndalen mv. Denne høringsuttalelsen er skrevet på vegne av kommunen.

Rendalen, Åmot, Stor-Elvdal, Alvdal, Tynset og Folldal kommuner har satt fram krav om revisjon. Revisjonen ble åpnet av NVE 7. april 2017.

NVE har vedtatt å åpne for revisjon av vilkårene for konsesjonen gitt i kgl. res. 26. august 1966: Regulering av Savalen, Unndalen (Fundinmagasinet) mv. og delvis overføring av Glomma til Rendalen; Hedmark. Konsesjonen er også berørt av kgl. res 24. april 2015 om økt overføring fra Glomma til Rendalen.

De berørte kommunene har satt fram krav hver for seg for de deler av vassdraget som berører den enkelte kommune.

Glommens og Laagens Brukseierforening (GLB) har utarbeidet revisjonsdokument som er sendt på høring. Høringsfristen for Rendalen kommune er satt til 1. juni. Det vil gjennomføres befarung etter at høringsinnspill er kommet inn til NVE.

I revisjonsdokumentet har GLB uttalt at kommunenes krav er framsatt «uten å begrunne eller tallfeste mulige fordeler eller ulemper ved kravene». Videre motsetter GLB seg en del av kravene under henvisning til at de allerede er oppfylt i forbindelse med konsesjonsbehandlingen i 2015.

De fleste av kravene fra Rendalen kommune ble opprinnelig framsatt i forbindelse med økningen i overføring fra 55 til 60 m³/s i Rendalsoverføringen i 2015. Noen krav ble innfridd allerede den gang og disse er naturlig nok frafalt. Flere av kravene ble i 2015 møtt med at det ikke var riktig å framsette dem da fordi de relaterte seg til den underliggende konsesjonen og måtte settes fram i forbindelse med vilkårsrevisjon, som ikke kunne åpnes før 2016. Nå som revisjonen er åpnet regner vi med at disse kravene vil bli vurdert.

Jon Museth fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) har på oppdrag fra Rendalen kommune utarbeidet en rapport «*Fiskefaglige vurderinger i forbindelse med revisjon av konsesjonsvilkår for Rendalen kraftverk*». Rapporten forelå 15. mai 2019. Hovedkonklusjonen i rapporten er at det ikke foreligger et tilfredsstillende

137305- 2559/Høringssvar

Advokatfirmaet Lund & Co DA

Akersgaten 30 | Pb 1148 Sentrum, NO-0104 Oslo | Tel: (+47) 99 11 99 00 | Fax: (+47) 947 47 000
Org. nr: 991 097 171 | Bankgiro: 8601 20 60159 | www.lundogco.no

faglig grunnlag for å vurdere hvilke tiltak som er best egnet til å fremme fiske i de delene av vassdraget som renner gjennom Rendalen kommune. Museths konklusjon er at det trengs ytterligere utredninger for å kunne fastsette de riktige påleggene etter standardvilkårene i konsesjonen. Under presentasjonen av Rendalen kommunes krav nedenfor vil vi vise til rapportens vurderinger og konklusjoner.

2 Noen rettslige utgangspunkter for å vurdere endrede vilkår i konsesjonen

Konsesjonen er omfattet av NVEs/Miljødirektoratets rapport nr. 49/2013 «*Vannkraftkonsesjoner som kan revideres innen 2022. Nasjonal gjennomgang og forslag til prioritering*». Rapporten deler inn vassdrag etter prioritet. Hovedkategorien prioriterte vassdrag (kategori 1) er igjen inndelt i to underkategorier, høy prioritet (1.1) og lavere prioritet (1.2). Vassdrag hvor NVE og Miljødirektoratet har vurdert miljøforbedringspotensialet som stort, er plassert i kategori 1.1. Vassdrag som er plassert i kategori 1.2 er også prioritert, men antas å ha et noe mindre miljøforbedringspotensiale, med antatt større krafttap av aktuelle tiltak sett i forhold til forventet miljøgevinst. Etter rapporten har Rendalsoverføringen fått kategori 1.1.

I rapporten er blant annet Lomnessjøen trukket fram som et viktig deltaområde.

Ved en revisjon kan det stilles nye krav slik at miljøverdiene i de regulerte vassdragene ivaretas bedre. Revisjon av kraftkonsesjoner gir blant annet mulighet til å bedre forholdene for fisk. Men også landskapsforhold, friluftsliv og ivaretagelse av viktig naturmangfold er hensyn som skal vurderes ivaretatt.

GLB skriver i revisjonsdokumentet på s. 7 at flere av kravene som er fremmet vil medføre betydelige tap for energiproduksjonen og at disse ikke står i rimelig forhold til miljøforbedringene. Slik vi forstår anførselen fra GLB omfatter den ikke kravene framsatt av Rendalen kommune, som dreier seg om følger for landbruk, erosjonssikring og tiltak for å bedre levetilstandene for fisk i vassdragene. Det understrekes også at NVE/Miljødirektoratet flere steder i rapporten, blant annet på s. 11, framhever at det er stor usikkerhet forbundet med deres beregninger av krafttap og at disse derfor må anses som grove anslag.

3 Krav knyttet til landbruk, ferdsel og erosjon

3.1 Negative virkninger for matproduksjon, kulturlandskap og ferdsel langs Lomnessjøen må utredes bedre

I forbindelse med konsesjonsbehandlingen om økt vannoverføring fra Glomma til Rena i 2014 trakk Rendalen kommune og grunneierne ved Lomnessjøen fram behovet for å utrede virkningene reguleringen av vassdraget har hatt og har for matproduksjon, kulturlandskap og ferdsel langs Lomnessjøen. Man mente på det tidspunktet at det var økt vannstand i Lomnessjøen som følge av Rendalsoverføringen som førte til negative konsekvenser for tilgrensende eiendommer. GLB bestred dette og har lagt fram dokumentasjon på at det på det daværende tidspunkt ikke var økt gjennomsnittlig vannstand i Lomnessjøen. En senere rapport har konkludert med at de negative konsekvensene grunneierne opplever, ikke kommer som en følge av økt vannstand.

Vi vil først understreke at det faktum at *gjennomsnittlig* vannstand ikke har økt ikke nødvendigvis innebærer at det ikke *tidvis* er høyere vannstand. Variasjonene i vannstanden kan fordele seg slik over året at det i dag er høyere vannstand på uheldige tidspunkter, og høyeste vannstand i dag kan være høyere enn høyeste vannstand tidligere, uten at det nødvendigvis påvirker gjennomsnittsvannstanden.

Videre vil vi påpeke at spørsmålet om høyere vannstand i seg selv ikke er avgjørende for om det er negative konsekvenser ved utbyggingen av Renavassdraget for grunneierne. Som 2015-rapporten peker på er det myrlendt terreng rundt Lomnessjøen. Dette terrenget kan absorbere store mengder vann og dermed holde

vannstanden nede, selv om denne høyere metningen i omkringliggende jordlag kan føre til negative konsekvenser i form av at jorda ikke kan brukes til landbruk og at ferdsel vanskeliggjøres.

Rendalen kommune mener det er grunnlag for å kreve ytterligere utredning av spørsmålet om reguleringen av vassdraget har ført til at vannmetningen langs Lomnessjøen har blitt høyere slik at jorda ikke lenger kan nyttiggjøres som før. Den foretatte utredningen har ikke i tilstrekkelig grad vurdert hvilken sammenheng det er mellom vannmetningen, reguleringen og de negative konsekvensene for aktiviteten langs Lomnessjøen.

3.2 Utredningen av påvirkninger på landbruket er mangelfull

Kommunestyret krever at det som grunnlag for en modernisering av konsesjonsvilkårene foretas en utredning som også vurderer den totale påvirkningen på landbruket siden overføringen fra Glomma til Rena startet. Dette kravet har sammenheng med kravet foran, men gjelder påvirkningene på landbruk langs hele Rena nedenfor overføringen i hele konsesjonstiden, altså fra 1966.

For å kunne stille de nødvendige miljøkrav etter standardvilkårene er det avgjørende at kunnskapsgrunnlaget er så godt som mulig. Målet med revisjonen er å gå gjennom konsesjonsvilkårene og eventuelt endre dem der det er rasjonelt. For å skaffe et godt grunnlag for til hvilke vilkår som skal settes er det nødvendig å ha kunnskap om hvilke konsekvenser reguleringen har.

Konsekvensene for landbruket langs vassdraget har en side til privatrettslige forhold. Dersom reguleringen fører til skade på privat grunn er dette i utgangspunktet en sak mellom regulanten og grunneieren. Det er likevel ikke til hinder for at konsesjonsvilkårene begrenser den påvirkningen reguleringen har på privat grunn, herunder også landbruket. Det er mange landbrukseiendommer langs vassdraget, og hvilken påvirkning de har fra reguleringer er klart et relevant hensyn når det skal settes nye vilkår for konsesjonen. Rendalen kommune vil presisere at påvirkningene på landbruket fra reguleringen er å anse som et hensyn av allmenn karakter og innenfor kommunens ansvarsområde.

I 2015 mente NVE, i likhet med GLB at det ikke var nødvendig å foreta ytterligere utredning av dette spørsmålet. Denne vurderingen hadde grunnlag i at det var snakk om konsekvenser av den opprinnelige Rendalsoverføringen og at det derfor ikke var riktig å ta opp spørsmålet i forbindelse med behandlingen av konsesjonen til økt overføring. Utredningene måtte heller foretas i forbindelse med vilkårsrevisjonen. Dette understreker ytterligere at spørsmålet bør vurderes nå og at nødvendig kunnskapsinnhenting bør foretas som ledd i revisjonsprosessen.

3.3 Vannstanden i Lomnessjøen må senkes slik at midlere vannstand ikke overstiger midlere vannstand før overføringen begynte. Den kan ikke overstige 254,99 moh.

Kravet om at vannstanden i Lomnessjøen skulle senkes er framsatt flere ganger tidligere, sist i forbindelse med behandlingen av konsesjonen om økt overføring fra Glomma til Rena i 2015. Kravet var da at dette måtte gjennomføres før man kunne godta økt overføring fra 55 til 60 m³/s i Rendalsoverføringen. NVE uttalte i sin innstilling til OED at vannstanden i Lomnessjøen var en konsekvens av den opprinnelige Rendalsoverføringen og at det derfor ikke var anledning til å vurdere tiltak for å senke vannstanden i forbindelse med konsesjonssøknaden. Dette måtte vente til vilkårsrevisjonen. Det innebærer at det nå er riktig anledning til å vurdere vannstanden i Lomnessjøen.

Som redegjort for over i forbindelse med kravet om ytterligere utredning av reguleringens konsekvenser for grunneierne langs Lomnessjøen, har landbrukseiendommer langs Lomnessjøen opplevd svært negative konsekvenser av overføringen fra Glomma til Rena. Den økte vannføringen i Rena fører til økt vanngjennomstrømming i Lomnessjøen, noe som igjen fører til at den tilgrensende jorda blir mettet med vann og ikke eigner seg til jordbruk. Dermed mister grunneierne sin mulighet til å nyttiggjøre seg jorda og

reguleringen koster dem i realiteten en del av eiendommene. Som påpekt i 2013 er Rendalen en relativt smal dal og det er begrenset med jordbruksareal. Når områdene ned mot Lomnessjøen blir for vasstrukne til å dyrke opp, blir det altså mindre jordbruksareal for de gårdene som rammes.

Hvilken kotehøyde som vil være den riktige maksimale vannstanden er det for tidlig å si noe eksakt om. Vi viser til kravet om ytterligere utredning av reguleringens konsekvenser for landbruk, kulturlandskap og ferdsel langs Lomnessjøen. Det avgjørende er at dyrket mark og landbruksarealer ikke oversvømmes og at de kan utnyttes som før Rendalsoverføringen. Det innebærer at områder som i dag er oppbløtte og mettet med vann må kunne utnyttes som jordbruksjord. Basert på tilstanden i Lomnessjøen i dag kan den fastsatte midlere vannstanden ikke under noen omstendighet overskride 254,99 moh.

3.4 Utføre erosjonssikringer/forbygninger i Rena og vedlikeholde/forsterke eksisterende sikringer

Dette kravet ble også i utgangspunktet stilt i forbindelse med oppjusteringen av overføringen i Rendalsoverføringen. NVE mente den gang at økningen av overført vann ikke ville innebære en stor nok økning i erosjonsfaren til at det var hensiktsmessig å utføre ytterligere sikringer eller foreta noe arbeid på eksisterende sikringer. I den grad det var økt erosjon i vassdraget som følge av den opprinnelige Rendalsoverføringen ble disse ikke ansett relevante i 2015. Krav knyttet til dette mente NVE man måtte fremme i forbindelse med vilkårsrevisjonen, altså nå.

GLB innvender mot kravet om revisjonssikringer at det er snakk om skade på private eiendommer og at spørsmålet dermed ikke berøres av vilkårsrevisjonen. Det er ikke riktig forståelse av revisjonsinstituttet. Det stemmer at skade som allerede er skjedd vil være privatrettslige forhold. Å slutte fra dette til at en konsesjon ikke kan inneholde vilkår om å *forhindre skade* på privat eiendom er imidlertid en feilslutning. Hvis reguleringen av et vassdrag vil innebære at det skjer skade på privat eiendom langs vassdraget er det klart at det må være anledning til å sette som vilkår at disse skadene forebygges. Hvis skade faktisk skjer, er det klart at det er snakk om et privatrettslig forhold, men det er ikke relevant i denne sammenheng.

Økt vannføring i Rena som følge av Rendalsoverføringen med oppjustering har ført til større erosjonsfare. Det understrekes at overføringene fra Glomma kommer i perioder der det er høy vannføring i begge vassdragene slik at vannføringen i Rena blir desto høyere i disse perioden. Selv om erosjon i første rekke skjer i flomperioder er det klart at det er en sammenheng mellom høy vannføring og erosjon. Videre er det klart at hyppige endringer i vannføring kan medføre forskjellige konsekvenser for et vassdrag som det kan være vanskelig å forutse. Det er også observert faktiske erosjonsskader langs Renavassdraget, som påpekt i Rendalen kommunes hørings svar fra 2013. Dette tyder på at det skjer erosjonsskader i Renavassdraget. Det må være en presumsjon for at slike skader skyldes de endringer som har skjedd i vassdraget som følge av reguleringen. Kommunen vil understreke at det er et hensyn av allmenn karakter å unngå, redusere eller forbygge mot erosjonsskader. Det ligger derfor innenfor kommunens ansvarsområde å påpeke slike forhold i en revisjonssak.

GLB anfører at det bare kan være erosjonssikringer GLB eller Opplandskraft tidligere har blitt pålagt å bygge eller vedlikeholde som kan omfattes av revisjonen. Det er Rendalen kommune ikke enig i. Hvis Rendalsoverføringen har ført til endrede forhold i elva og disse endringene fører til at erosjonssikringer som tidligere holdt blir utgravet kan det ikke være avgjørende om de fantes før reguleringen eller ikke. Når regulantens aktivitet fører til økt erosjon, må det ligge innenfor revisjonen å pålegge sikring mot denne erosjonen selv om det innebærer oppgradering av erosjonssikringer regulanten ikke tidligere har hatt befatning med.

3.5 Fjerning av sandøy i utløpet til Lomnessjøen

Dette kravet ble også satt fram første gang i forbindelse med økningen av overføringen i 2015. Det framstår som usikkert akkurat hva som har ført til at det er oppstått en sandøy i utløpet i Lomnessjøen, men det er grunn til å anta at den har sammenheng med erosjon høyere opp i vassdraget og at denne erosjonen har sammenheng med Rendalsoverføringen. Det er derfor relevant å ta opp dette i forbindelse med vilkårsrevisjonen. Sandøya er en hindring for vannet som flyter gjennom Lomnessjøen og bidrar trolig til de negative virkningene reguleringen har hatt på Lomnessjøen. Den bør fjernes av regulanten for å gjøre gjennomstrømmingen i vassdraget raskere.

4 Krav knyttet til fisk og fiske

4.1 Kunnskapsgrunnlaget for fiskesamfunnet og rekrutteringen i Glomma nedstrøms Høyegga er for dårlig jf. naturmangfoldloven § 8 og bør utredes ytterligere

Det er ikke foretatt noen tilfredsstillende vurdering av tilstanden for fiskesamfunnet i Glomma nedstrøms overføringen fra Høyegga. Tilstanden for fisk og andre dyr i elva var allerede ved behandlingen av konsesjonssøknaden i 2015 usikker, uten at dette førte til noen utredning i forbindelse med konsesjonsbehandlingen. Med økningen av Rendalsoverføringen er det all grunn til å anta at påvirkningen overføringen har hatt, er blitt større. Dette må utredes. Naturmangfoldloven § 8 slår fast at offentlige beslutninger med betydning for naturmangfold skal bygge på naturvitenskapelig kunnskap. Rendalen kommune mener denne utredningen burde skjedd allerede da avgjørelsen om økt overføring ble tatt. Når det ikke ble gjort er det nødvendig å kartlegge konsekvensene nå, som mulig grunnlag for tiltak for å gjenopprette eller opprettholde en sunn fiskestamme i Glomma. Det er bra at GLB har foretatt noen undersøkelser, herunder med automatisk fisketeller i fisketrappa ved Høyegga, men det må foretas nøyere vurderinger. I tillegg er det viktig at disse tiltakene formelt gjøres til konsesjonsvilkår, heller enn at de gjennomføres frivillig av GLB.

Rapporten fra Museth påpeker at det ikke foreligger sikker kunnskap om hvilke følger forskjellige vannføringer nedstrøms Høyegga vil medføre. Rapporten tar til orde for at det burde vært gjennomført prøvekjøring med forskjellige vannføringer slik at man kunne skaffet oversikt over hva som er gunstig for fiskesamfunnet på strekningen. Den siste av kun to undersøkelser av fiskebestanden på strekningen ble gjennomført i 2015 og konkluderte med lav tetthet av ørret. Det er grunn til å tro at tettheten kan ha blitt lavere med redusert vannføring etter at Rendalsoverføringen ble oppjustert. Det foreligger heller ikke data som viser sammenhengen mellom fisketetthet og vannføring eller sammenhengen mellom vannføring og vanndekt areal.

4.2 Det må etableres fisketeller i Mistra og Nordre Rena for å registrere gytevandrende storørret

Fisketellere er viktige for å skaffe oversikt over tilstanden i fiskebestander. For å holde kunnskapen om fiskebestandene i Nordre Rena og Mistra ved like slik at man kan sette inn de tiltak som er nødvendige over tid, er det avgjørende at man har denne oversikten. Fisketellere i Nordre Rena og Mistra er et godt og viktig tiltak.

GLB har anført at Mistra ikke har tilstrekkelig tilknytning til reguleringen av Rendalsvassdraget til å rettferdiggjøre en fisketeller. GLB påpeker at Mistra er uregulert og ikke har fysiske vandringshindre. Det er for så vidt riktig, men viser ikke hele bildet. Mistra er en viktig gyteelv for ørreten i Storsjøen. Storsjøen er regulert og påvirket av Rendalsoverføringen. Vandringsopp Mistra er altså en god indikasjon på hvordan ørretbestanden i Storsjøen er påvirket av forskjellige faktorer. Museth trekker også fram viktigheten av kunnskap om populasjonsstrukturer og -størrelser for å bidra til en bærekraftig forvaltning av storørreten i systemet. En fisketeller i Mistra vil være et fornuftig tiltak i den sammenheng.

GLB har innvendt at det ikke er noen god plassering for fisketeller i Mistra. Rendalen kommune har vært i kontakt med Inge Rønning som er godt kjent med Mistra, og han har foreslått to mulige plasseringer for en fisketeller. Det er ved en gammel fiskefelle ca 500 meter overfor utløpet eller ved gamle Misterbrua. Rendalen kommune ber konsesjonsmyndigheten vurdere om det er grunnlag for å plassere fisketeller ved noen av disse stedene.

4.3 Utrede muligheten for å skape skjuleplasser for ungfisk i Nordre Rena

Elvestrekningen har gode fiskebestander, men lav andel ungfisk og liten produksjonsevne. Dette har sammenheng med at det er få skjulesteder for ungfisken, noe som gjør den sårbar. Vi merker oss at GLB er positivt innstilt til å gjennomføre tiltak. Kommunen er tilfreds med det. Vi er videre enige i at dette bør gjøres i dialog med andre aktører med interesser i elva. Det er likevel naturlig at dette gjøres som en del av revisjonen. Revisjonen er en overordnet og generell gjennomgang av vassdraget der mange interesser skal hensyntas. Museth vurderer kravet som «godt faglig begrunnet», men påpeker også at det er motstridende interesser i denne delen av vassdraget.

4.4 Utrede avbøtende tiltak for fiskesamfunnet mellom Høyegga og Fossum bru

Det er viktig å se vassdraget som en helhet. Dette er også understreket i OEDs veileder for revisjoner. På den bakgrunn mener Rendalen kommune det er avgjørende å utrede hvilke tiltak som er aktuelle for å hjelpe fiskebestandene mellom Høyegga og Fossum bru.

Rapporten fra Museth trekker fram som positivt det arbeidet GLB har gjort med å forbedre fiskepassasjen ved Høyegga, men påpeker viktigheten av at arbeidet fortsetter og at fiskapassasjen bør utbedres ytterligere. Tiltak som nevnes i den forbindelse er optimalisering av lukemanøvrering og tilrettelegging for nedvandring.

Rapporten fokuserer på strekningen fra Høyegga til Atna. Her har man ikke god nok kunnskap til å vurdere hvilke utbedrende tiltak som er nødvendige eller ønskelige. Dette gjelder trolig store deler av resten av vassdraget også. Rendalen kommune etterlyser de kartleggingstiltak rapporten framhever, nemlig en mer detaljert kartlegging av områder viktige for habitatkvalitet (skjultmålinger, hardhet av substrat mm.) og kartlegging av gyteområder for harr og ørret.

4.5 Sterk forbedring av fiskepassasjene i Renavassdraget

Fiskepassasjene i Renavassdraget er ikke gode nok. Det er klart at de må utbedres. GLB har innvendt at fisketrappene hører under andre konsesjoner og dermed ikke er relevante for denne revisjonen. Rendalen kommune bestrider ikke at fisketrappene er opprettet i forbindelse med andre konsesjoner, men mener at dette ikke kan være avgjørende. Revisjonen skal se hele vassdraget under ett, og det er åpenbart at hindringer ett sted i elva vil ha konsekvenser andre steder i det samme vassdraget.

4.6 Gjennomføre fiskebiologiske undersøkelser i hele vassdraget for å klarlegge forvaltningstiltak i sammenheng, samt sette av ressurser til framtidige biologiske tiltak

Undersøkelser av fiskebestandene i vassdraget er et godt og nødvendig tiltak for å oppfylle plikten til kunnskapsgrunnlag etter naturmangfoldloven § 8. I tillegg er det avgjørende for å kunne følge opp de pålegg NVE måtte komme med etter standardvilkårene. GLB har understreket at selskapet frivillig har gjennomført undersøkelser de siste årene. Det er bra og understreker at også regulanten ser verdien av slike undersøkelser. Konsesjonssystemet og vilkårene kan imidlertid ikke basere seg på at regulanten frivillig gjennomfører tiltakene.

Med vennlig hilsen

Advokatfirmaet Lund & Co DA

Stein Erik Stinessen

Advokat – Møterett for Høyesterett

ses@lundogco.no